Provincie
Noord-Holland

Kansenkaart natuurvriendelijke oevers provinciale vaarwegen

2018 – 2020

972303 / 972313
december 2017

Inhoud

Hoofdstuk 1 Inleiding 2

Hoofdstuk 2 Natuurvriendelijke oevers 3

Hoofdstuk 3 Kansen voor natuurvriendelijke oevers 6

Bijlagen

1. Kaart met ligging locaties natuurvriendelijke oevers
2. Overzicht projecten aanleg natuurvriendelijke oevers

Hoofdstuk 1 Inleiding

Aanleiding en doelstelling

In 2015 hebben PS de Watervisie 2021 en het daarbij behorende uitvoeringsprogramma vastgesteld. In de Watervisie zijn voor oppervlaktewater in het thema 'schoon en voldoende' de volgende doelstellingen vastgesteld:

1. Wij bekijken met waterschappen waar doelen voor overige (niet KRW) wateren moeten worden vastgesteld.
2. Wij bevorderen een goede doorstroom van het vaarverkeer door brug- en sluisbedieningstijden op elkaar af te stemmen.
3. Wij zorgen ervoor dat de 'eigen' wateren ecologisch goed functioneren en doen dit door aanleg, beheer en monitoring van vispassages, ecologische verbindingen en natuurvriendelijke oevers.
4. Wij willen participeren in en stimuleren integrale en innovatieve projecten en zoeken daarbij naar synergie tussen waterbeheer en andere beleidsterreinen.

Om invulling te geven aan een deel van de derde doelstelling, namelijk aanleg, beheer en monitoring van natuurvriendelijke oevers (nvo's) in provinciale vaarwegen is deze Kansenkaart opgesteld. Hierin zijn kansen voor aanleg van nvo's in provinciale vaarwegen in beeld gebracht.
Naast de doelstellingen uit de watervisie en natuurdoelen wordt met de aanleg van ecologische oevers ook invulling gegeven aan de Green Deal GWW[1] (verduurzaming) en de Green Deal infranatuur[2] die mede zijn ondertekend door de provincie Noord-Holland.

Reikwijdte

De Kansenkaart heeft alleen betrekking op natuurvriendelijke oevers in het provinciaal vaarwegareaal. De aanleg wordt bij voorkeur gekoppeld aan het vervangen van oeverbeschoeiing en/of baggerprojecten die door de provincie of derden in deze wateren uitgevoerd worden.

Kostenraming

De aanlegkosten van de in de Kansenkaart opgenomen nvo's worden thans globaal geraamd op € 1.450.000,-, exclusief studiefaseprojecten. De kosten van beheer en onderhoud uiteindelijk op globaal € 88.000,- per jaar (22 km x € 4.000,-/km).

---

[1] Green Deal Grond, Weg en Waterbouw (GWW): in deze Green Deal is de afspraak opgenomen dat de provincie duurzaamheidaspecten standaard meeneemt in het projectproces.

2 Green Deal Infranatuur: In de Green Deal infranatuur is onder andere de afspraak opgenomen dat de provincie waar mogelijk de eigen vaarwegen vergroent.

Hoofdstuk 2 Natuurvriendelijke oevers

Doel en inrichting
Natuurvriendelijke oevers, oftewel ecologische oevers, hebben een glooiende overgang van land naar water en/of een beschoeiing in de vorm van een vooroever. Zo ontstaat een luwe zone met meer helder water, waar vaak water- en oeverplanten groeien. Tussen de water- en oeverplanten ontstaat leefgebied voor allerlei grote en kleine dieren zoals vissen, slakken, waterkevers en libellen.

Door de geleidelijke land-waterovergang bieden ecologische oevers een divers milieu en hierdoor neemt de verscheidenheid aan kenmerkende planten en dieren toe. Zo wordt een belangrijk doel van de Kaderrichtlijn Water (KRW) gerealiseerd.

Daarnaast zijn veel natuurvriendelijke oevers ook onderdeel van de natuurverbindingen van het Natuurnetwerk (NNN). De riet- en oeverbegroeiingen zijn belangrijke en veilige routes voor dieren die langs de oevers migreren zoals hermelijn en bunzing, diverse soorten muizen en verschillende vleermuizen. Voor allerlei kleinere dieren zoals vlinders en libellen zijn de natuurvriendelijke oevers een zelfstandig leefgebied.

Een goed ingerichte en beheerde natuurvriendelijke oever dient zowel het waterbeleid (KRW) als de natuurverbindingen van het natuurnetwerk.

Mogelijkheden in provinciale vaarwegen
Provinciale vaarwegen kunnen grofweg in twee typen worden ingedeeld. De eerste categorie betreft de vaarwegen voor vrachtvervoer, met veel en grote schepen; zoals het Noordhollandsch kanaal en de ringvaart Haarlemmermeer. Door de vele vaarbewegingen en door golfslag is de ruimte voor en effectiviteit van natuurvriendelijke oevers beperkt.

De tweede categorie betreft de vaarwegen met een hoofdzakelijk recreatieve functie. Hierin zijn de kansen voor ecologie beduidend groter. Voorbeelden hiervan zijn Kanaal Omval-Kolhorn, de Amstel en de Huigenvaart.

Aanleg
Tot voor kort schreef de provincie gedetailleerd voor hoe een natuurvriendelijke oever aangelegd moet worden. Tegenwoordig worden veel meer alleen de doelen geformuleerd en maakt de opdrachtnemer een voorstel, via het Design en Construct model.

In opdracht van de provincie heeft bureau Waardenburg een rapport opgesteld waarin de doelen en eisen van ecologische oevers zijn beschreven: 'Handreiking ontwerpvoorschrift natuurvriendelijke oevers'. Het rapport is zo opgesteld dat het bruikbaar is voor aanbesteding van de aanleg van ecologische oevers in *design en construct*-contracten. Het rapport is geplaatst onder de publicaties van de website van

het meerjarenontsnipperingsprogramma (MJPO) (http://www.mjpo.nl/nieuws-publicaties/publicaties/leidraden-en-richtlijnen/).

De kosten van de maatregelen hangen af van het type vaarweg, druk of rustig, de specifieke ecologische doelstellingen en de aanwezige ruimte.

In de handreiking zijn verschillende voorbeelden van natuurvriendelijke oevers met indicatieve kostenraming beschreven. De handreiking is met de waterschappen doorgesproken en actueel. Directie Beheer en Uitvoering (B&U) van de provincie werkt met de SSK: de Standaard Systematiek voor Kostenramingen. Projecten worden altijd geraamd conform deze systematiek. Daarnaast worden projecten standaard intern getoetst door een kostendeskundige. Op die manier is zeker dat de geraamde kosten marktconform en standaard zijn.

Monitoring en evaluatie
De Kaderrichtlijn Water (KRW) heeft een uitgebreid monitoringprotocol. In 2016 zijn natuurvriendelijke oevers in het Kanaal Omval-Kolhorn systematisch onderzocht door het waterschapslaboratorium Waterproef.

Bij de monitoring is gekeken naar het voorkomen van planten en dieren in de aangelegde oevers. De uitkomsten waren erg positief. De aangelegde oevers zijn heel soortenrijk en leveren daardoor een grote bijdrage aan de ecologische waterkwaliteit in het geheel kanaal. Dit betekent ook dat de oevers waarschijnlijk een goede uitgangssituatie geven voor de voortplanting van vis.

In 2017 en 2018 doet onderzoeksbureau Ravon onderzoek naar de betekenis van natuurvriendelijke oevers als kraamkamer voor vis. Dit onderzoek loopt door tot 2018 en is een samenwerking van hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en provincie.

In de Groene AS Amstelland-Spaarnwoude is in 2017 een onderzoek gestart naar de plantengroei in tien natuurvriendelijke oevers.

In alle monitoringprojecten werken vrijwilligers en professionals samen. De resultaten wordt gebruikt voor evaluatie van inrichting en beheer en om die waar nodig bij te stellen.

Afbeelding 1: De zeldzame Riviergrondel is vastgesteld in de natuurvriendelijke oevers bij Kolhorn.

Afbeelding 2: Biologen van visonderzoekinstituut RAVON onderzoeken de visstand in de natuurvriendelijke oevers langs het kanaal Omval-Kolhorn. Ze vingen in de oevers vijftien soorten, waaronder de Bittervoorn, Rivierdonderpad, Kleine modderkruiper en jonge baars, karper en snoekbaars. (27 juni 2017)

Hoofdstuk 3 Kansen voor natuurvriendelijke oevers in provinciale wateren

Ligging potentiele locaties aanleg natuurvriendelijke oevers

In overleg met de drie waterschappen Amstel, Gooi en Vecht (AGV), hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) en hoogheemraadschap Rijnland is in kaart gebracht waar in het provinciale areaal kansen liggen voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers. De kaart met potentiele locaties is opgenomen in bijlage 1 bij deze uitvoeringsagenda. Het gaat in totaal om dertig locaties waar in principe ruimte is voor de aanleg van natuurvriendelijk oevers. Bij het bepalen van de locaties is gekeken of er ruimte is in het vaarwegprofiel en of aanleg op deze locatie ecologisch zinvol is.

De dertig locaties zijn door de ligging en de aard van de werkzaamheden onder te verdelen in acht projecten. Vooruitlopend op de Kansenkaart is een deel van de projecten al verder onderzocht of in voorbereiding. In de tabel in bijlage 2 is per project een beschrijving van het project gegeven, de verwachte te realiseren lengte en de status.

In de status van het project is onderscheid gemaakt tussen studiefase, voorbereiding en uitvoering. Bij studiefaseprojecten is bekend dat er ruimte is op die plaats en dat een ecologische oever daar meerwaarde kan bieden. In die fase is het nog niet mogelijk om een inschatting te geven van de kosten en de lengte van de natuurvriendelijke oever. Het voorstel is dan ook om bij deze projecten een verkennend onderzoek uit te voeren om de mogelijkheden in beeld te brengen en een inrichtingsschets en globale kostenraming te maken.

Van projecten in de voorbereidingsfase is bekend dat ze uitvoerbaar zijn en wanneer uitvoering mogelijk is. Hierbij wordt de inrichtingsschets op detailniveau gemaakt en gekoppeld aan een realistische planning, een gedetailleerde raming en een uitvoeringstermijn. De financiering van de uitvoering moet aan het einde van deze fase geregeld zijn.

Projecten in de uitvoeringsfase zijn uitvoeringsgereed en de financiering is geregeld.

Het is mogelijk dat bij uitvoeringsprojecten nog kansen voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers naar voren komen die in dit stadium nog niet zijn geïdentificeerd. Vaak gaat het dan om kansen in areaal van derden. B&U zal daarom bij de start van elk baggerproject of oeververvangingsproject nader analyseren of het project kansen voor extra vergroeningsmaatregelen biedt. Kansen zullen worden besproken met Beleid en beoordeeld worden op effectiviteit. Blijkt dat de mogelijkheden waardevol zijn dan zal gekeken worden of financiering mogelijk is en een projectwijziging kan worden opgesteld.

Beoordelen effectiviteit
Bij het beoordelen of het zinvol is om een natuurvriendelijke oever op een locatie voor de geraamde kosten aan te leggen worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Past de aanleg binnen het provinciaal beleid zoals opgenomen in de Watervisie 2021 en de afspraken gemaakt in de Green Deal GWW en de Green Deal infranatuur.
- Is de maatregel ecologisch gezien effectief. Dit hangt af van de omgeving waarin de oever komt te liggen. Van belang zijn de natuurwaarden in de omgeving.
- Hoe verhouden de geraamde kosten zich tot de ecologische effectiviteit.

Deze beoordeling wordt door ambtelijke experts van Beleid en B&U gemaakt.

Partners
Bij elk project heb je te maken met andere partijen. Meestal gaat het om het waterschap van het beheergebied waarin wordt gewerkt, de gemeente en omwonenden. In de studiefase moet worden beoordeeld of er partijen zijn 'waar we wat mee moeten/willen' om werk-met-werk te kunnen maken. Zo ja dan moeten de verkennende gesprekken ook in die fase gevoerd worden. In de voorbereiding moeten dan nadere afspraken gemaakt worden met deze partijen over cofinanciering /randvoorwaarden etc.

Monitoring en beheer
Uit diverse onderzoeken blijkt dat goed beheer een voorwaarde is voor het goed functioneren van natuurvriendelijke oevers. Beheer van de nieuw aan te leggen oevers moet bij overdracht zijn opgenomen in de bestaande onderhouds- en beheercontracten binnen de PMO-budgetten.

Om te bepalen of het beheer daadwerkelijk effectief is moet er monitoring plaats vinden. Op basis van een goede monitoring kunnen inrichting en beheer worden geëvalueerd en krijgen we inzicht welke maatregelen werken. Zo niet dan kan het beheer worden bijgesteld. In 2016 is een begin gemaakt met het evalueren van de natuurvriendelijke oevers tussen Omval en Kolhorn. Bij de aanleg van nieuwe oevers moeten bij overdracht afspraken zijn gemaakt zodat ze worden opgenomen in het monitoringsprogramma.

Voor onderzoek en monitoring wordt jaarlijks een standaardbedrag gereserveerd, dat beschikbaar is in het bestaande budget 'KRW-proof'.

Bij de aanleg van nieuwe oevers moeten bij overdracht afspraken zijn gemaakt zodat ze worden opgenomen in het monitoringsprogramma.

Bijlage 1

Kaart met ligging locaties natuurvriendelijke oevers

Natuurvriendelijke oevers in provinciale vaarwegen

Kansenkaart 2018-2020

- Kanaal Omval-Kolhorn
- Schermerringvaart / Huigenvaart / Beverkoog
- Alkmaardermeer
- Haarlemmermeer, ringvaart
- Groene AS
- Amstel
- Naarden, binnendoorvaart
- Zesstedenvaart

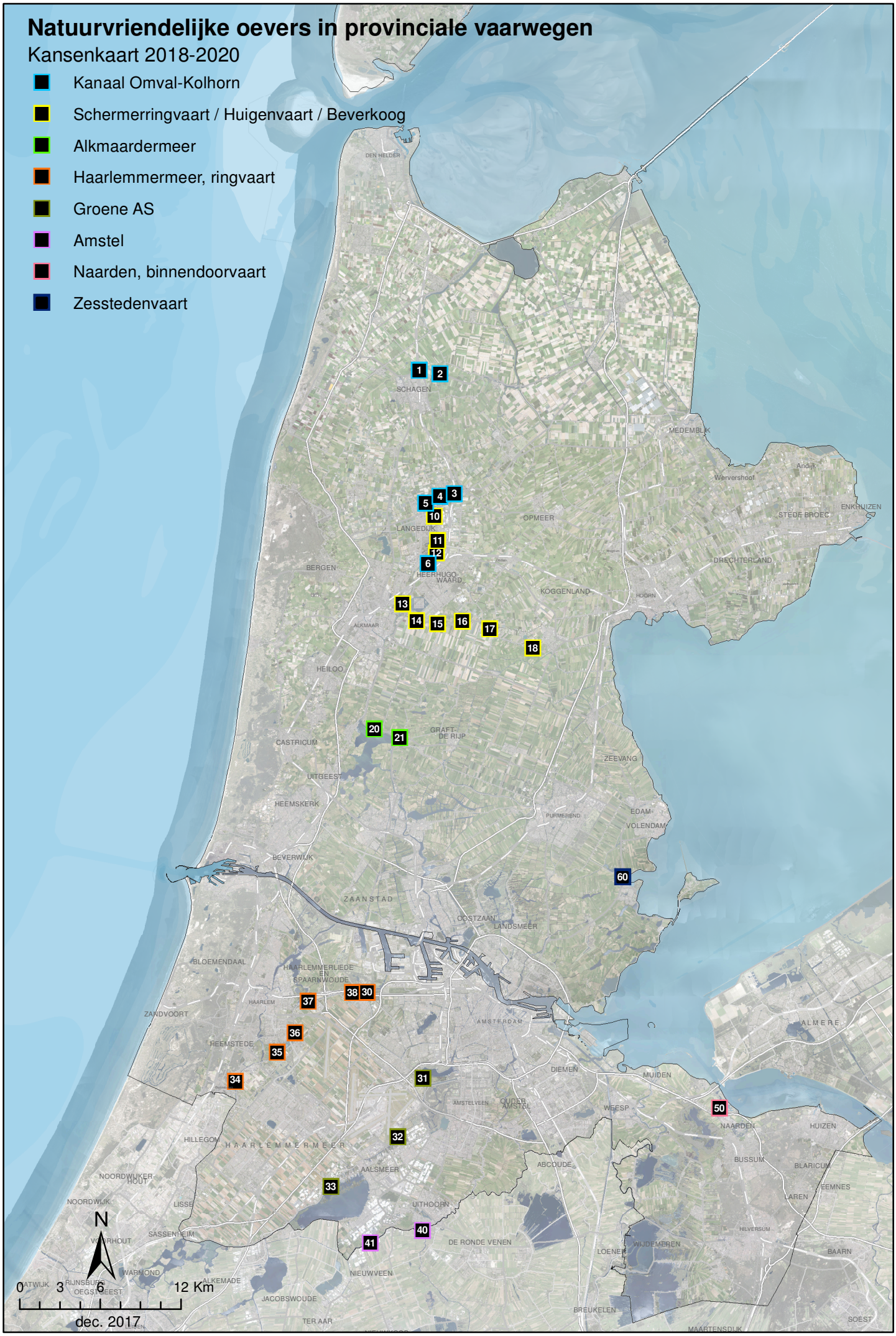

Bijlage 2

Overzicht projecten aanleg natuurvriendelijke oevers

Naam	Nrs	Omschrijving	Lengte (km)	Fase
Kanaal Omval Kolhorn en Schagerkoggekanaal	1 t/m 6	In kanaal Omval Kolhorn en het Schagerkoggekanaal wordt de oeverbeschoeiing vervangen. Op zeven plaatsen (één nr op de kaart heeft twee oevers) is ruimte voor een ecologische oever en wordt ook de oeverbeschoeiing vervangen. Dit project is in de uitvoeringsfase dus financiering en beheer zijn geregeld.	1,7 km	Uitvoering
Schermerringvaart, Huigenvaart en Beverkoog oeverherstel	10 t/m 18	Het gaat hier in alle gevallen om het aanpassen van bestaande rietoevers, waardoor daarin watergangen ontstaan met geleidelijke oevers. De bestaande oevers worden hierdoor veel diverser en bieden ruimte voor waterplanten en vissen. Deze KRW-maatregelen worden meegenomen in het oeverbeschoeiingproject in de Schermerringvaart en de omgeving van de Beverkoog. Het project is in voorbereiding. Er worden inrichtingsplannen gemaakt met een raming van de kosten.	18 km	Voorbereiding
Alkmaardermeer	20 en 21	Locatie 20 gaat om een bestaande ecologische oever die mogelijk verbeterd kan worden. Nummer 21 is een gebied waar ruimte is voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Voor beide locaties geldt dat ze nog in studiefase zijn en er nog een verkenning naar de kansen moet worden uitgevoerd.	nb	Studie
Haarlemmer ringvaart	30, 34,	Op diverse plekken in de Haarlemmerringvaart is ruimte	nb	Studie

	35, 36, 37, 38	voor vispaaiplekken en de aanleg van natuurvriendelijke oevers. De vaart is recent gebaggerd en ook de kade is recent opgeknapt. Er is hier daardoor geen mogelijkheid om op korte termijn werk met werk te maken. Het voorstel is om in overleg met Rijnland een verkenning uit te voeren en te onderzoeken of hier een apart project van gemaakt kan worden.		
Groene AS	31	Als onderdeel van de natuurverbinding de Groen AS zijn al veel natuurvriendelijke oevers aangelegd. Er zijn nog drie kansen in provinciale vaarwegen. In de Ringvaart bij de Nieuwe Meer is de aanleg van natuurvriendelijke oevers gestart en wordt ca 800 m aangelegd. De financiering hiervan is geregeld via andere kanalen.	800 m	uitvoering
Groene AS	32 33	In de Groene AS zijn in de Ringvaart nog twee kansrijke locaties geïdentificeerd. Hoogheemraadschap Rijnland heeft hier ook een opgave voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Mogelijk is samenwerking in dit gebied mogelijk. Dit zal nader onderzocht worden.	nb	studiefase
Eiland in de Amstel	40	In de Amstel ligt een eiland, waarvan de grond eigendom is van de provincie. Hier is in principe ruimte om natuurvriendelijke oever en KRW maatregelen te nemen. De eerste stap is het uitvoeren van een verkenning naar de mogelijkheden en voorwaarden.	nb	studiefase
De Amstel tussen	41	Waterschap AGV start in 2018	1,5 km	Voorbereidings-

Uithoor en De Kwakel		met de dijkversterking in de Amstel van Tolhuissluis naar Vrouwenakker. Het is mogelijk om in het water een plankier te plaatsen waardoor meer rust en ruimte ontstaat in de oevervegetatie. Dit geldt als een KRW-maatregel. Het project is in voorbereidingsfase.		fase
Naarden buiten de Vesting	50	Bij Naarden wordt door de provincie een nieuwe binnendoorvaart gegraven waar natuurvriendelijke oevers deel van uit maken. Het project is in voorbereiding. In het budget is rekening gehouden met de aanleg van ca 500 m natuurvriendelijke oever.	500 m	Voorbereidings-fase
Zesstedenvaart	60	Bij de Houtzaagmolenbrug en de Hefbrug zijn kansen voor versterking van de oever- en watervegetatie door het plaatsen van golfbrekers en zo de vismigratie te verbeteren.	200m	studiefase

Provincie Noord-Holland
BEL/OMB

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon +31235143190
stavenuitera@noord-
holland.nl

Houtplein 33
Haarlem, 2012 DE
www.noord-holland.nl